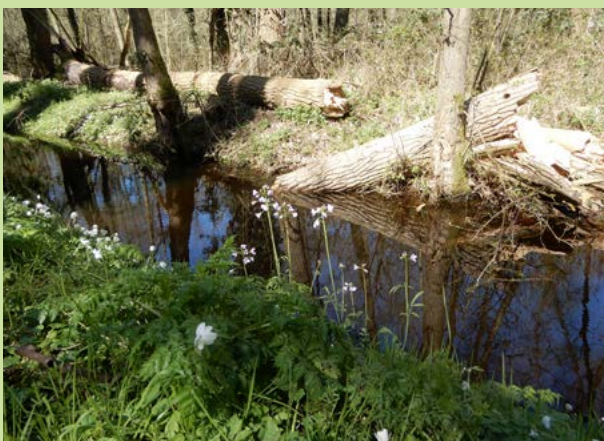

BRABANTS GOUD

DE GEELDERS • HET DOMMELDAL • DE BEERZE

Om het Natuurnetwerk Brabant te realiseren, verwerft ARK Rewilding Nederland gronden in Het Groene Woud. Dat doen we in het kader van het natuurrealisatieproject Brabants Goud in Het Groene Woud. Per 1 mei 2023 beschikten we over bijna 380 hectare grond. De ARK-methode: we verwerven gronden, zorgen voor de natuurinrichting en het tijdelijk beheer ervan. Na enkele jaren dragen we de ontstane natuur over aan andere beheerders. Ons meest recente Brabants Goud-perceel ligt aan de Dommel nabij het Leemputtenpad in Liempde.

DE GEELDERS OP HAAR MOOIST

Ontluikende bloemen, frisse kleuren en een dierenrijk dat zoetjesaan wakker wordt. Veel mensen kunnen geen genoeg krijgen van het uitbundige voorjaarsleven in De Geelders. Carla van Ooijen-Hiemstra fotografeerde een echt lentetafereel in het oostelijke deel van De Geelders, met bosanemonen, pinksterbloemen, veel water en dood hout. Ofwel: De Geelders op haar mooist.

Lentetaferelen in De Geelders

CARLA VAN OOIJEN-HIEMSTRA

Presentatie van een unieke landschapsbiografie. Vlnr: Jan van der Straaten, Jan Timmers, Ger van den Oetelaar en Joris Hogenboom • RUUD VAN NOOIJEN

VERS VAN DE PERS

LANDSCHAPSBIOGRAFIE VAN DE DOMMEL

*Op vrijdag 21 april 2023 ontving Brabants Landschap-directeur Joris Hogenboom het allereerste exemplaar van het tweedelige boek *Het stroomgebied van de Dommel*. Dat gebeurde bij Waterschap De Dommel in Boxtel waar na de feestelijke boekpresentatie ook een symposium over de Dommel plaatsvond. Met maar liefst 240 deelnemers werd meteen duidelijk hoe groot de interesse is in deze rivier die al eeuwenlang het landschap en het gebruik ervan mede bepaalt.*

[Het stroomgebied van de Dommel](#) is een uniek boek van 1.200 pagina's over de Dommel en het gebied waar ze doorheen stroomt. De biografie werd onder leiding van Ger van den Oetelaar, Jan van der Straaten en Jan Timmers samengesteld door 22 schrijvers (allemaal vrijwilligers), vele illustratoren en fotografen. Sommigen van hen zijn geen

onbekenden; zij werken ook regelmatig mee aan deze Brabants Goud-nieuwsbrief.

INSPIRATIE

De verhalen, illustraties en foto's in de landschapsbiografie laten goed zien hoe waardevol de rivier vroeger was voor de omgeving. En hoe belangrijk ze nog steeds is. Aan de hand van gedetailleerde beschrijvingen, kleurrijke fotografie, visuele reconstructies en andere illustraties maken lezers kennis met de Dommel zoals ze die misschien nog niet kenden. De uitgave is ook bedoeld ter inspiratie van beleidsmakers, beheerders en ontwikkelaars. Zij kunnen zich bij de aanpak van actuele thema's baseren op de aanwezige waarden in het stroomgebied. De schrijvers willen met het werk ook mensen inspireren die er wonen. Of die geïnteresseerd zijn in de rivier en het omliggende landschap. De landschapsbiografie biedt ze alle gelegenheid om met een hernieuwde blik, verrassing en bewondering naar de Dommel en haar stroomgebied te kijken.

Het stroomgebied van de Dommel kost €69,95 en is te bestellen via [de website van uitgever Pictures Publishers](#).

ZINGEN, ROEPEN, VLIEGEN

VROLIJKE FLADDERAARS IN HET GROENE WOUD

De natte natuur in Het Groene Woud kan rekenen op grote waardering van heel veel vogels. Zo streken in april meerdere lepelaars neer op Velder, nabij het perceel De Hemel.

De natte slenken daar blijken erg in trek. Op Savendonk in De Geelders zijn het ook de (volle) slenken die het goed doen, vooral bij steltlopers en andere zoetwatervogels. Zo werden er op 22 april drie groenpoortruiters, drie witgatjes, twee baltsende kleine plevieren en een bosruiter gezien. Eerder waren er in hetzelfde deelgebied ook al twee scholeksters, een knobbelzwaan en twee raven gespot.

De groenpoortruiter • DIRK EJKEMANS

De vliegenzwam • JELLE VAN ZANTEN

ZO BELANGRIJK ZIJN ZE

SCHIMMELS IN DE BOSBODEM

Schimmels, het bos zit er vol mee. Gelukkig maar, want ze zijn belangrijk voor de bomen en het bodemleven. Sommige schimmelsoorten vallen erg op, zoals de grote tonderzwam. Zijn houtachtige verschijning (vruchtlichaam) zie je het hele jaar door. Andere soorten leven in de bodem en zie je nauwelijks. Denk aan saprofyten die plantaardig materiaal afbreken.

Van groot belang voor de bomen in het bos zijn de mycorrhizavormende schimmels. Deze schimmels werken met bomen samen. Of liever gezegd: met de wortels van de bomen. Dat verklaart ook de naam: 'mycorrhiza' komt van de Oudgriekse woorden 'myco' (schimmel) en 'rhiza'

(wortel). Een voorbeeld van zo'n schimmel is de rood-met-wit-gestipte vliegenzwam. Hoe dat dan werkt? De boom voorziet de schimmel dankzij het proces van fotosynthese van suikers. In ruil voor de suikers leveren de mycorrhizavormende schimmels de broodnodige mineralen en nutriënten uit de bodem aan de boom. Schimmels kunnen die namelijk vele malen effectiever uit de bodem halen dan boomwortels dat doen.

BODEMTRANSPLANTATIE

Bossen hebben dus schimmels nodig. De (populieren) bossen in Het Groene Woud liggen voor verschillende schimmels – en andere bodemorganismen – echter wat geïsoleerd. Een voorbeeld daarvan is 't Hoge Heynsselt langs de Dommel in Olland, op de grens met Liempde. Hier experimenteren we daarom op kleine schaal met bodemtransplantatie waarbij we bodemmateriaal uit schimmelrijke, gezonde bossen dit gebiedje in brengen.

EVEN VOORSTELLEN

PIETER PUTS, OMNIVERDE

ARK neemt bij de uitvoering van projecten in Het Groene Woud regelmatig extra expertise en capaciteit in de arm. Zoals Pieter Puts, eigenaar van advies- en projectbureau Omniverde uit Echt. Hij houdt zich momenteel bezig met de deelgebieden Savendonk en Velder.

VAN KEMPEN-BROEK NAAR HET GROENE WOUD

Als het om werk gaat, is de natuur ook nooit ver weg. Sterker nog, met OmniVerde zit Pieter er dagelijks midden in. “We adviseren organisaties over natuurontwikkeling, ecologie en natuurbeheer”, somt hij op. “Ook doen we natuuronderzoek en voeren we projecten uit. Voor ARK zijn we sinds 2013 in touw.” De werkzaamheden voor ARK bestaan onder meer uit het doen van onderzoeken, het aanvragen van vergunningen, het verzorgen van aanbestedingen

Pieter heeft hart voor natuur. Dat begon al op jonge leeftijd, toen hij met veel belangstelling de dieren observeerde rond het melkveebedrijf van zijn ouders. “Boerenzwaluwen, geelgorzen, patrijzen, hazen en hagedissen... Het fladderde, sprong en kroop er allemaal rond”, vertelt hij. “Als jonge jongen vond ik het allemaal al razend interessant.” En nog steeds is hij in zijn vrije tijd veel ‘in het veld’ te vinden. Bijvoorbeeld om de verspreiding van amfibieën en reptielen te onderzoeken. “Verder werk ik op enkele eigen perceeltjes in Echt aan leefgebied voor akkervogels, vooral voor de aanwezig patrijzen en alle andere dieren die ervan profiteren.”

en het toezicht houden op de uitvoering. “Ik loop sinds 2019 in Het Groene Woud rond en ben vooral betrokken bij de deelgebieden Savendonk en Velder. Het versterken en robuuster maken van de natuur ‘op z’n ARKs’ is geen onbekend terrein voor mij. Dit deed ik eerder ook al voor ARK-projecten in het Kempen-Broek, het Geul- en Gulpdal en de Maashorst.”

Veldles in De Geelders • ELMA DUIJNDAM

VELDLESSEN IN DE GEELDERS

In maart en april was het voor de basisschooljeugd weer ontdekken geblazen in De Geelders. Onder leiding van vrijwilligers van SPiLL volgden de leerlingen van maar liefst negen schoolklassen uit Sint-Oedenrode, Schijndel,

Boxtel en Liempde de veldlessen van ARK. De Geelders bood de kinderen genoeg om zich over te verwonderen, zoals de zeldzame levendbarende hagedis die ze aantroffen. Ook de zwarte specht was er hoorbaar bij. De leerlingen zelf lieten zich ook niet onbetuigd en kwamen op de propfen met een prachtige, alternatieve naam voor de slanke sleutelbloem. Want op de vraag of iemand wist hoe 'dat gele bloemetje eigenlijk heet', opperde één van de leerlingen: een geeldertje.

Met een grondboor de vochtige leembodem in • JOHAN DERCKX

Een levendbarende hagedis, gevonden tijdens een veldles in De Geelders • PETER VAN VORSTENBOSCH

De rode vruchten van de wilde kardinaalsmuts • SAXIFRAGA/JAN VAN DER STRAATEN

BIJZONDERE SOORT IN HET GROENE WOOD

DE WILDE KARDINAALSMUTS

In 2010 trof Bert Maes de wilde kardinaalsmuts in zijn oorspronkelijke staat op zo'n vijftien plaatsen in Het Groene Woud aan, vooral in leembos Heerenbeek. Maar ook in De Geelders en het Dommelgebied groeit deze inheemse struikensoort, met name in de oude delen van de bossen. Helemaal onbedreigd is de wilde kardinaalsmuts niet; de aanplant van niet-autochtone kardinaalsmutsen lijkt de oorspronkelijke populatie te overvleugelen.

De wilde kardinaalsmutsen die er nog zijn, bestaan soms uit grote struiken met witgestreepte stammen. Deze kunnen tot wel vier meter hoog worden. De enorme takkenwolken schieten wortel waar ze de grond raken. Zo planten ze zich ongeslachtelijk voort. Ondanks de hoeveelheid takken valt de struik tussen alle andere bomen en hagen niet heel erg op. Behalve in de herfst als de felgekleurde rode vruchten met de contrastrijke oranje zaden in beeld komen. De vruchten worden gegeten door dieren; de nectar van de bloemen trekt zeer grote aantallen korttongige vliegen en kevertjes aan. Midden in het groeiseizoen weten ook stippelmotten de struik massaal te vinden.

DE GEELDERS

OP DE KAART

Bij ARK hebben we het vaak over ‘deelgebieden’. We bedoelen daar kleinere delen van een groter bos mee. Zo is Savendonk een deelgebied van De Geelders. Net zoals Hooge Beek. Of Het Hoefje. We weten dat fietsers en wandelaars soms benieuwd zijn naar waar zo’n deelgebied dan ligt. Voor geïnteresseerden maakten we dit kaartje ter oriëntatie. Het geeft grofweg weer waar je in De Geelders welk deelgebied vindt. De bossen van De Geelders zijn op hun beurt weer onderdeel van een nog groter geheel: Het Groene Woud, waar ARK sinds 2019 aan de slag is.

De deelgebieden van De Geelders

Klik hier voor een gedetailleerdere kaart van De Geelders en haar deelgebieden.

SNOEPWINKEL ONDER DE LEEMBOSSEN

ARK-TEAM BEWONDERT DUITSE NATUUR

Op dinsdag 11 april 2022 bezochten we als 'ARK-team Het Groene Woud' drie prachtige leembossen in Noord-Duitsland. Onder leiding van een gids wandelden we door het Borkener Paradies, het natuurgebied Am Baumweg en het oerbos van Hasbruch. Allemaal oude bossen vól prachtige biodiversiteit.

Het ARK-team onder de 1.200 jaar oude Friedrichs-eik in het leembos van Hasbruch

ARK REWILDING NEDERLAND

Een prachtige vuersalamander die in het Duitse bos dood hout als schuilplaats gebruikt • THIJMEN VAN HEERDE

Borkener Paradies is een oud bos dat al heel lang begraaasd wordt. De dieren lopen hier tussen het voorjaar en het najaar vrij rond. Met hun aanwezigheid zorgen ze voor kleinschalige open plekjes en houden ze de aanwezige open weides kort. Op de tweede locatie, Am Baumweg, stonden we stil bij prachtige haagbeuken die vroeger werden geknot en daardoor heel bijzondere vormen aannamen. Tot een aantal jaren geleden werd ook dit gebied begraaasd. Hierdoor is het haagbeuken-eikenbos langzaam veranderd in een beukenbos.

BLOEIEND TAPIJT VAN BLOEMEN

De laatste locatie was Hasbruch. En dat was als een bezoek aan een snoepwinkel. Althans, als je van flora en fauna houdt. De bodem van dit bos was namelijk omgetoverd in een bloeiend tapijt van bosanemonen, speenkruid, sche-degeelsterren, slanke sleutelbloemen en verspreidbladig goudveil. Deze planten stonden onder prachtige haagbeuken, zoete kersen, essen en eiken. Zoals de prachtige Friederichseiche van maar liefst 1.200 jaar oud. Naast alle bloeiende planten lag er ook veel dood hout op de grond, een belangrijke voorwaarde voor een goed functionerend bos. Vaak denken we dan direct aan schimmels en insecten. Maar ook andere dieren maken gebruik van het hout als schuilplaats. Zoals vuersalamanders. Die troffen we hier dan ook aan.

Onder het genot van een goede maaltijd sloten we de dag af met een discussie over natuurbehoud in Nederland. Al met al kijken we terug op een prachtige dag die ons volop inspiratie gaf om met nog meer bevoegenheid in Het Groene Woud aan het werk te gaan.

Ondergelopen bos met dotterbloemen in Spoordonk
THIJMEN VAN HEERDE

NIEUWS UIT HET BEERZE-GEBIED

VOLOPLENTE IN SPOORDONK

In Spoordonk is de lente écht losgebarsten. Diverse bomen en struiken zijn de afgelopen weken uitgelopen en geven in talrijke tinten groen kleur aan de natuur. En ook de vogels laten luidkeels van zich horen.

Overall in de Spoordonkse natuur hoor je de mannetjesvogels hun uiterste best doen de vrouwtjes te verleiden. Zanglijsters, roodborstjes, winterkoninkjes en andere zangvogels veranderen het bos in een heuse concertzaal. En valt er plots een stilte, dan is een brekend takje onder je schoen al genoeg om die rust te verstoren. Je kunt er beter bij gaan zitten om echt te genieten. Want het uitzicht is op veel plekken in het Beerzegebied prachtig. Neem het ondergelopen bos met bloeiende dotterbloemen. Een beeld dat in de toekomst op meer locaties rondom Spoordonk te zien zal zijn. We werken op dit moment hard aan de voorbereidingen om percelen die we hier aankochten, zo natuurlijk mogelijk in te richten. Zodra de resultaten van de onderzoeken klaar zijn, lees je daarover in deze nieuwsbrief.

Kees Cornelissen is vrijwillig schaapsherder in Schijndel • BART VAN ROOI

ONMISBARE VRIJWILLIGERS

KEES CORNELISSEN

Wie het Wijboschbroek kent, weet dat het een prachtig leembos is. Wie er wat vaker wandelt of fietst, heeft er misschien weleens een kudde schapen gezien. Die is afkomstig van de nabijgelegen Schaapskooi in Schijndel. Schaapskooi-vrijwilliger Kees Cornelissen is één van de herders die de kudde begeleidt, samen met zijn border collies.

Kees is sinds 2012 bestuurslid van de Stichting Schaapskooi Schijndel. Hij combineert die functie met het herderschap. “Tien jaar geleden waren ze hier op zoek naar een nieuwe schaapsherder”, vertelt hij. “Ik had geen ervaring. Maar wel border collies én zin om iets nieuws te leren.” Zijn enthousiasme resulteerde in drie maanden lang trainen. Onder begeleiding van een ervaren herder trok hij met de schapen en zijn honden de natuur in om alle vaardigheden al doende te leren.

IDYLLISCH PLAATJE

Nu is hij alweer tien jaar schaapsherder en gaat hij op eigen houtje met de kudde op pad. Over de dreven van de gemeente Meierijstad en in de weides van Staatsbosbeheer in het Wijboschbroek en Smaldonk. “Dat doe ik het liefst een paar keer per week, al lukt dat soms niet door een vol dagrooster. Want taken als hoeven bekappen of ontwormen horen er ook bij.” Lachend: “Het idyllische plaatje van een herder die in alle rust tegen een boomstam zit en dromerig de verte inkijkt, klopt niet helemaal met de dagelijkse werkelijkheid.”

COMMANDO'S

In die werkelijkheid speelt de samenwerking met de honden een cruciale rol. “We moeten in het Wijboschbroek en Smaldonk, samen zo'n 28 hectare groot, nogal wat weggetjes en fietspaden oversteken. Dan is het erg belangrijk dat mijn honden en ik volledig op elkaar zijn ingespeeld. Dat ik de juiste commando's geef zodat ze de schapen veilig kunnen hoeden. Daar moet je in investeren, oefenen, trainen. Maar ik doe het graag, het is fantastisch om te doen.”

NATUURLIJKE BEGRAZING

Op dit moment neemt hij maar liefst 215 schapen op sleeptouw, waarvan 105 lammeren. “Allemaal oude, inheemse rassen die met hun begrazing voor natuurlijke beheer zorgen. Ze leveren bovendien een waardevolle bijdrage aan de biodiversiteit. Want via hun uitwerpselen en hun vacht verspreiden ze op een natuurlijke manier allerlei zaden in het Wijboschbroek en Smaldonk.” De 215 dieren brengt de Schaapskooi binnenkort terug naar een ‘handzamer’ aantal van 110. “We verkopen een deel van de dieren aan diverse verenigingen en stichtingen. De kopers zoeken we wel zeer zorgvuldig uit. We willen dat ze alleen terecht komen bij kopers die het doel van de Schaapskooi ondersteunen: het in stand houden van de oude, inheemse schapenrassen.”

GENIETEN

Met 110 schapen komt de rust van dat idyllische plaatje toch een klein stukje dichterbij. “Buiten zijn in de natuur, met de schapen en de honden, heeft me in de afgelopen jaren al heel veel momenten van verwondering en bewondering gebracht”, vindt Kees. “Je ziet hier buizerds, fazanten, slanke sleutelbloemen... Laatst zag ik plots vier reeën aan de bosrand staan. Dat is toch genieten?”

ARK heeft plannen om het Wijboschbroek te gaan verbinden met De Geelders. Dat moet gebeuren via een andere natuurgebied: het Elderbroek. De verbinding is belangrijk om het Wijboschbroek in de toekomst het mooie en waardevolle leembos te laten blijven dat het nu is.

Dotterbloemen in de oostelijke Geelders • BERT VERVOORT

BIJZONDERE SOORT IN HET DOMMELDAL

DE GEWONE DOTTERBLOEM

De naam doet anders vermoeden, maar de gewone dotterbloem (*Caltha palustris*) is wel degelijk bijzonder. In Het Groene Woud is de fraaie 'eidooier'gele bloem zelfs zeer zeldzaam.

De bloem is een echte lentebloeier en aardt het beste langs en in beemden, brongebieden, natte graslanden, rietlanden en zeer natte plekken in loofbossen. Met name in het Dommeldal hebben we moerasbosjes waar de omstandigheden ideaal zijn. Hier groeit de gewone dotterbloem op enkele plaatsen. Ook in de natte leembossen van De Geelders is de plant op diverse plekken vertegenwoordigd. De gewone dotterbloem heeft peulvormachtige kokervruchten die als een soort kroontje op de stengel staan. Deze vallen vooral op na de bloeiperiode.

VRAGEN STAAT VRIJ!

Deze nieuwsbrief is een initiatief van het Geeldersberaad, het Dommelberaad en het Beerzeberaad. Heeft u vragen, opmerkingen of suggesties? Mail ze naar ARK-projectleider Ger van den Oetelaar: ger.vandenoetelaar@ark.eu. Inmiddels ontvangen bijna 1300 geïnteresseerden de nieuwsbrief direct in hun mailbox en wordt hij in vele netwerken verspreid. Heeft u deze nieuwsbrief via-via ontvangen en wilt u deze voortaan rechtstreeks van ARK toegestuurd krijgen? Stuur dan een e-mail naar info@ark.eu onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Brabants Goud'. Wilt u zich afmelden? Dat kan eveneens via info@ark.eu onder vermelding van 'Afmelden nieuwsbrief Brabants Goud'.

GEELDERSBERAAD: Provincie Noord-Brabant, Groen Ontwikkefonds Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meijerstad, Waterschap De Dommel, ZLTO, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Bosgroep-Zuid, Marggraff Stichting, Harry Suilen Advies en ARK Rewilding Nederland.

DOMMELBERAAD: Provincie Noord-Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meijerstad, Son en Breugel, Waterschap De Dommel, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Harry Suilen Advies, Rentmeesters Meijs en Van Soest en ARK Rewilding Nederland.

BEERZEBERAAD: Natuurmonumenten, Provincie Noord-Brabant, Brabants Landschap, Waterschap De Dommel, gemeente Oirschot, Meijs Rentmeesterskantoor en ARK Rewilding Nederland.